

NAPTEK

traditionell kunskap
och biologisk mångfald

Foto: Håkan Tunón/NAPTEK

Vy över lantbruksmuseet Åsens by i Småland. Här visas jordbruket från en tid före industrialiseringens inmarsch i de areella näringarna.

NAPTEK och hållbara bygder

– Tankar kring lokal kunskap

Foto: Håkan Tunón/NAPTEK

Hälsingeostkaka. Lokalt producerade livsmedel är en del av den lokala kulturella identiteten. Tack vare kortare transportvägar är de samtidigt miljömässigt mer korrekta.

Hållbara bygder är ett koncept som vill bidra med skapandet av ett långsiktigt hållbart samhälle med avstamp i landsbygden. Projektet leds av *Riksorganisationen Hela Sverige ska leva* i samarbete med NAPTEK och *Institutionen för Stad och Land* vid SLU, och *Svenska Naturskyddsföreningen* (SNF). Projektet genomförs som en nationell satsning med självständiga pilotbygder (Läs mer om projektet på <http://www.helasverige.se>). I Sverige bor till vardags relativt få människor på landsbygden. Samtidigt är det den plats där exempelvis våra livsmedel produceras,

En lokal fiskare säljer böckling på en marknad i Södermanland. Småskaligt, kustnära fiske bidrar till att skapa förutsättning för lokal ekonomi och levande kustsamhällen. Idag inbegriper annars mycket av livsmedelshanteringen långa, energikrävande och ofta onödiga transporter. Vilka krav ställer vi som konsumenter egentligen på våra livsmedel?

dar skogen som ger oss virke växer, och mycket mer. Stora delar av vår energi produceras via vattenkraft i ”mer avlägsna” delar av landet, och vindkraft projekteras idag i glesbefolkade områden. Landsbygden har därför sannolikt bättre förutsättningar än städerna att inleda omställningen till en hållbar utveckling.

Följer man massmedia idag finner man ständiga rapporter om klimatförändringar, temperaturhöjning och ekosystem ur balans, samt sinande oljereserver och andra naturresurser.

Dessutom förefaller världens sammantagna oljeresurser minska i snabb takt. Ingen vet när bristen på olja blir så akut att oljan försvinner från världsmarknaden.

Oavsett om klimatförändringarna skapas av förbränning av fossila bränslen eller ej, måste alternativa energisystem utvecklas. Idag är vårt samhälle till stor del beroende av bilen som fortskaffningsmedel. Ska man handla, till jobbet eller träningen på kvällen så tar man bilen.

Slösande livsstil i Väst

Vi i Västvärlden har även en destruktivt slösande livsstil där konsumtion och tillväxt kan ses som drivkrafterna. Detta gör att vi konsumerar mycket mer av naturresurser och energi än vad våra egna länder kan producera. Vi tär på världens totala resurser. Om alla människor på jorden förbrukade som vi i Väst gör, skulle ytterligare ett antal jordklot behövas!

Vi vet idag att produktionen av en stor del av våra livsmedel ger ett negativt energinetto; vi för in mer energi i processen än vi får ut. När det handlar om åkerns grödor går det åt energi när man ska bereda marken, tillföra näringsämnen och skörda. Därutöver kommer en mängd olika transporter, som i sin tur ofta genomförs med fossila bränslen. Vi har ett effektivt producerande jordbruk, men det kräver mycket stora tillskott av energi. Är

Kulturreseptatet Väsbo fäbodrar i Hälsingland. Vilken visdom finns bland äldre människor på landsbygden? Har de kunskap om hur man ska nyttja de lokala naturresurserna så att de inte ödas? Hur fungerade den sociala sammanhållningen i lokalsamhällena förr? Hur fördes synen på naturen och kunskapen om den vidare från generation till generation? Att intervjua äldre om livet förr kan ge oväntade resultat! Kan vi skapa en bättre framtid baserat på deras kunskap fast i en modern tappning?

detta hållbart på sikt? För femtio sedan använde man endast små mängder fossila bränslen i lant- eller skogsbruket. Då hade man ett positivt energinetto! Å andra sidan så måste vi konstatera att denna produktionsform hade en lägre avkastning än vad vi har idag.

Areal för lägre avkastning?

Har vi då areal för att producera tillräckligt med livsmedel i ett lägre avkastande system? För att möta framtiden måste

vi förmodligen både lägga om vår produktion och samtidigt ändra hela vårt konsumtionsmönster. Då kan lärdomar vara nyttiga av hur man levde före det fossila bränslets intåg och då man fortfarande i stor utsträckning bedrev naturhushållning. Vi ska inte eftersträva att leva som man gjorde då men det finns säkert lärdomar av livet förr som i kombination med olika moderna teknologiska lösningar kan medverka till att vi även i fortsättningen ska kunna leva ett gott liv.

Det finns forskare som idag poängterar vikten av ett ökat användande av trä som byggnadsmaterial i hus och andra konstruktioner istället för stål och cement. Vinsten är flerfaldig. Det går åt mindre energi och ger även mindre utsläpp att framställa trä jämfört med stål. Samtidigt binder träet koldioxid under en över-siktig framtid även när det utgörs av byggmaterial. Modernt teknologiskt kunnande kan förfina äldre tiders byggnadsteknik för att kunna framställa väl-fungerande träbyggnader för framtiden.

Dagens livsmedelsforskning kan kombinera äldre tiders kosthåll och livsmedelsproduktion med nutida vetande om näringsvärde och andra hälsoaspekter.

Vi ska lära oss och inspireras av historien, inte upprepa samma misstag! Målet är en långsiktig hållbar samhällsutveckling.

Fördjupningstips:

Tunón, Håkan, 2004. "Traditionell kunskap och lokalsamhällen: 8j i Sverige", CBM, Uppsala. (som PDF på: <http://www.cbm.slu.se/utredning.htm>)

Centrum för biologisk mångfald, CBM, är ett samarbete mellan Sveriges lantbruksuniversitet och Uppsala universitet för alla typer av frågor som rör forskning och information om biologisk mångfald. CBM tillkom efter ett regeringsbeslut 1994.

Mer information och kontakt:

Centrum för biologisk mångfald, CBM
Box 7007
750 07 Uppsala
www.cbm.slu.se

Centrum för biologisk mångfald

INFORMATION OCH KONTAKT:

Håkan Tunón, CBM
Telefon 018-67 25 91; 070-361 50 10

Marie Byström, CBM
Telefon 018-67 25 73; 070-314 67 10

Stephen Manktelow, CBM
Telefon 018-67 27 44, 070-631 12 59

Charlotta Warmark CBM
Telefon 018-67 21 88, 070-236 65 38

NAPTEK

CBM, Box 7007, 750 07 Uppsala
e-post: fornamn.efternamn@cbm.slu.se
www.naptek.se

E-post: naptek@cbm.slu.se

Telefon: 018-67 25 91

NAPTEK har i uppdrag att verka för nyttjande, spridande och bevarande av lokal och traditionell kunskap relaterad till bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald.

NAPTEK arbetar bland annat med frågor rörande lokal och traditionell kunskap kopplad till areella näringar, såsom lantbruk, skogsbruk, jakt och fiske, samt hållbar utveckling. Informations-spridning och utbildning rörande lokal och traditionell kunskap är prioriterade frågor. NAPTEK tillkom efter ett rege-ringsbeslut 2005.

NAPTEK

traditionell kunskap
och biologisk mångfald